

1921

Inledning

Den 26 januari genomfördes författningsreformen definitivt. Bland annat fick nu också kvinnorna rösträtt. Men det fanns ett politiskt motstånd både mot rösträtten och 8-timmarsdagen. Reaktionen var på frammarsch och arbetarrörelsen som varit så optimistisk

1917 och efter krigsslutet trängdes tillbaka, i Sverige och i andra länder. I majmanifestet 1920 talade man optimistiskt om arbetarklassen som "den politiskt ledande klassen". I höstvalet 1920 ökade högern med 3% medan SAP gick tillbaka med 1%. Situationen förvärrades genom den ekonomiska krisen. Från borgerligt håll beslutades en utredning om "samhällsfarliga strejker".

I majtalet talade Branting utförligt om det mindre ljusa läget för arbetarrörelsen i Sverige men uttrycker förhoppningen om att det gäller att "bevara och till och med utvidga de positioner arbetarklassen har vunnit" och om "den socialistiska lösningen av de stora problemen". En stor del av talet ägnas åt det bolsjevistiska Ryssland och hänvisar dels till "en fruktansvärd skräck- och våldsperiod", dels till ryska "imperialistiska" tendenser vid Östersjön och de nya baltiska staterna samt i Kaukasien.

I Stockholms blev det inte någon majdemonstration men det hölls majmöten på olika håll. I Malmö och Göteborg däremot förekom traditionesenligt både demonstrationståg och majmöten.

1. Majtalet

- Ort: Malmö, Folkets park.
- Ämne: Världssituationen [förmodligen, enligt rubriken över Brantings tal: Världssituationen. Den internationella reaktionens frammarsch].
- Källa: Arbetet 1921-05-02, s. 1, Majfest i strålande sommarsol. – Handskrivna stolpar på brevpapper från Hotell Kramer, Malmö, i Brantings arkiv, vol. 2.1:03. Där också ett maskinskrivet manuskript av majmanifestet med Brantings handskrivna kompletteringar.

[...] när den vördade partihövdingen besteg landgången, som ledde ut till talartribunen, hälsades han av mångtusenstämmiga jubelrop. Det kändes i detta ögonblick, att Malmöarbetare förstå uppskatta de insatser, som Hjalmar Branting gjort i arbetarrörelsen och den spontana hyllning, som han här bringades, var ett

uttryck för den varmaste erkänsla och tacksamhet. Synbarligen rörd tog Branting till ordet.

[...]

Hjalmar Branting yttrade bland annat: Inför denna väldiga folksamling och i detta strålande vårväder vore det naturligt att endast kunna peka på en stolt framryckning av ökade vinster för arbetarrörelsen i hela världen. Men den, som varit med årtiondena igenom sedan arbetarna firade sin första majfest, han vet, att rörelsen gått i perioder av framryckning och tillbakagång, och om man nu ser ut över världen, tjänar det igenting till att invagga sig i tron, att allt är så bra för arbetarklassen, som man tidigare hoppats.

Det såg ut under kriget och vid revolutionernas utbrott, som om arbetarklassen, vilken då hade ledningen, skulle kunna ta ett jättesteg framåt mot upprättandet av ett nytt samhälle på det gamlas ruiner. Erfarenheterna sedermera har givit vid handen, att dessa förhoppningar varit för optimistiska. Arbetarrörelsen hade en starkare position än någonsin. Det såg ut som om socialismen var så väl förberedd, att den skulle kunna lägga ny grund, när den gamla sviktade. Men hur var det? Det visade sig ej vara så, att arbetarna voro färdiga att taga ställning som ledande klass. Den första stora revolutionen, i det ryska riket, företogs under socialistisk etikett och det var i socialismens namn, som arbetarna där träffade sina avgöranden. Dock kan man ej komma ifrån att revolutionen i Ryssland innerst varit av agrarisk karaktär. Dess verkliga innebörd har varit godsägareväldets störtande och böndernas omhändertagande av jorden. Denna revolution visar samma kännetecken, som den stora franska revolutionen, då den gamla feodalismen störtades och en bondeklass upprättades, som blev det nya Frankrikes kärna och ryggrad.

Vi se nu i Ryssland, huru böndernas realitetssinne skjuter sakta och säkert åt sidan dem, som skulle vara de ledande, tvingade dem att ständigt böja sig och kompromissa. Parallellen stannar emellertid ej härvid. På många andra punkter ser man den västeuropeiska revolutionen för 100 år sedan upprepas. Sålunda följes här liksom tidigare den första frihetsentusiasmen av en fruktansvärd skräck- och våldperiod, vändande sig även mot den första revolutionära rörelsens förgrundsfigurer. Man genomdriver med våld och skräck sina beslut i stället för att följa den socialistiska principen om att vinna anhängare på övertygelsens väg. Därtill begagnar man sig av en militärmakt, som slår tillbaka alla omstörtningförsök för att därefter sovjetisera grannländerna. Så se vi i söder, hurusom de ryska bajonetterna upprätta en sovjetregering i Georgien, nedslående och trampande under fötterna folkviljans yttringar. Sammalunda gick den franska revolutionens militärpolitik fram mot de små grannländerna, vilka skulle undfågnas med de franska frihetsidealerna, med militärt våld.

Säkert är, att hela raden av små randstater öster om Östersjön, som proklamerat sin frihet på självbestämmningsrättens grund, ha anledning att med oro följa utvecklingen i Ryssland, vilken beträffande dem kan väntas gå efter samma metoder som tillämpas i fråga om de kaukasiska republikerna. Metoderna äro desamma. En stor beskickning utsändes till länderna och bildar i dessa en agitationshärd, som köper agenter för att enligt uppgift få till stånd en arbetarresning för införande av sovjet. När man finner sig ej ha tillräcklig makt härtill anser sig den ryska sovjetdiplomatin kallad att ingripa, praktiserande samma tillvägagångssätt som den tsaristiska diplomatin. Man bedyrar sin fredsvilja, ännu sedan man beslutit sig för att angripa. Talaren uttalade den förhoppningen – men han vågade ej säkert förutsäga, att den skulle slå in – att man måtte slippa sådant i vårt närmaste grannland Finland, ehuru man där nu i förblindelse jublar över, att en liten del svensk befolkning vägrats för sig tillämpa självbestämmningsrättens principer. Om de jublande få rätt, så blir det ej mycket kvar, därest en dag våldet från öster bryter in över dem.

Här i Sverige ha vi känt oss ha alltför mycket gemensamt med den västerländska friheten och kulturen för att låta oss förvillas av rösterna från Ryssland. Vi veta att vägen till frihet går genom demokratin, och denna skola Sveriges arbetare aldrig lämna. På övertygelsens väg skola de betryckta vinnas, trots alla hinder från såväl ryska som kapitalistiska makthavare. Vid den tyska revolutionen, då hohenzollerdynastien föll, blev det även hemma klart, att man icke längre kunde hindra demokratiseringsverket. Men ej heller här har det lyckats att hålla vad som vanns. I Tyskland och Österrike behärskades parlamenten efter revolutionen först av arbetarpartiet, men snart blev det åter borgerlig majoritet och socialdemokratin fick vara i opposition.

Vad har då gjort, att arbetarna så trängts tillbaka från sina positioner? Man kan säga, att missgrepp av de ledande förekommit, men orsaken ligger djupare än så. En mängd människor i [bokstäver saknas]tareställning ha ej varit tillräckligt upplysta och ha därför icke känt behov av att övergå till den socialdemokratiska rörelsen. Arbetarna i Tyskland utgöra nära två tredjedelar av befolkningen och man förstår därför, att det icke varit möjligt att hålla samman partierna för att driva socialistisk politik. Sammanhållningen sprängdes och då ingen bro över klyftorna kunde skapas blev det arbetarna omöjligt att behålla sina första vinster.

Där ser vi slående exempel på nödvändigheten av att samlas kring målen – den socialistiska samhällsordningen – även om detaljerna skilja oss åt. Vad som skett talar för den absoluta omöjligheten av att de s.k. "cellbyggarna" skola få massorna med sig. Den senaste tidens händelser i Tyskland äro även avskräckande exempel i detta avseende. Marskravallerna utlöste endast massakrer, elände och olyckor över arbetarna, utan att dessa vunnit en enda hårsman framåt, under det reaktionen i

stället fått luft under vingarna. Det är mot dylikt Sverges arbetare alltid komma att vara på sin vakt.

I Väst-Europa – segerländerna – rådde ej den känsla av förtvivlan, som lett till revolutionerna i östra Europa, men kriget släppte ej heller där sina offer. Länderna i väster kunde ej fria sig från militarismens grepp, kunde ej stå emot frestelsen att gå längre än vad rättvisa och under kriget givna löften bort bjuda. I franska parlamentet träder segrarens feberstämning i dagen och mer än en av dem, som togo till orda under kriget, finna sig nu bönhörda över hövan. Arbetarna ha i stället för att kunna öva inflytande på krigets följder även här blivit splittrade och bland Englands arbetare råder ett osäkerhetstillstånd i fråga om man skall våga använda sina maktmedel. Agitationen från Sovjetryssland har burit den frukt att arbetarna, när de bort stå eniga som aldrig förr för att slå vakt om frihetens intressen, i stället äro mera maktlösa än tidigare. Det är vemodigt att se hur miljoner offerats under kriget för sådana resultat, men man får erkänna, att det utan tvivel varit ändå värre, om segern givits åt den anda, som endast erkände våldet såsom rätt.

Det är med tillfredsställelse, fortsatte hr Branting, man finner arbetarnas enighetssträvanden manifesterade i den mäktiga uppslutningen kring denna första maj. Mitt i mörkret finner man en ljuspunkt i fackföreningsinternationalen i Amsterdam, där tyskar, engelsmän och fransmän mötas i samförstånd för återuppbyggande av det förstörda efter linjer, som den tyske utrikesministern hänvisat till i noten till Amerika.

Det är vår skyldighet och rättighet att, likväl som vi protesterade under kriget mot de tyska rättskränkningarna, nu höja våra protester mot segrarnas försök att binda Tysklands arbetare i slavbojor. Vår politik går aldrig efter den ena eller andra maktgruppens intressen eller direktiv, utan ledes allenast av vad som kan anses nyttigt för mänskligheten och för den internationella arbetarklassens krav på rättvisa och sammanhållning. Med detta mål för ögonen måste vi samla oss allt fastare kring arbetarpartiet och kring vad man söker rycka från oss.

Under den internationella reaktionens frammarsch kan vårt land ej undgå böljeslaget och vi måste därför här hemma inrätta oss så, att vi ej förlora, utan bevara och till och med utvidga de positioner arbetarklassen vunnit. Man tycker måhända i förstone, att den förskjutning, som skedde vid senaste valen – och som ni här i Skåne undslapp – ej borde innebära någon fara. Men den söndringens och räddhågans anda, som uppkommit och förmärkes inom liberalismen, tar sig uttryck både i debatter och beslut. Talaren omnämnde debatten om kristendomsundervisningen. Det blåser en vind, vilken ger vid handen, att klerikalismen skönjer framgångar. Vi, som ej vilja bli smittade av de reaktionära strömningarna, måste se till, att vi icke göra förluster vid förestående val, varigenom demokratin skulle hotas. Tal. berörde här de kraftiga angreppen i riksdagen mot bl.a. rösträtten i form av försök att återinföra

skattestrecken, varvid bondegrupperna och högern gemensamt slöto upp kring motionerna härom. Man vet ej, om de som tidigare varit med om streckens slopande, komma att vara med om deras återinförande, ifall arbetarna icke passa på vid valen. Sammalunda med anledning av angreppen mot 8-timmarslagen. Regeringen faller undan för arbetsgivarintresset och bär fram vissa ändringsförslag. Man skulle kunna diskutera vissa modifieringar, där dessa äro lämpliga både för arbetsgivare och arbetare, men verkliga försämringar kan man ej vara med om. Bakom förslagen kan man skönja spekulationer i denna riktning, vadan det gäller för arbetarna att vara på sin vakt. Under riksdagens sista månad komma även motionerna om strejkrätten att behandlas. Mot denna undantagslagstiftning måste arbetarna på det kraftigaste reagera.

Slutligen berörde talaren de helt nyss i riksdagen beslutade glidullarna. Det har genom den under lördagen publicerade månadsprisrapporten visat sig, att socialdemokraternas farhågor rörande brödprisens höjning voro befogade, och detta visar vart det bär hän i fråga om prissänkningens hejdande, därest man följer en tullagstiftning sådan som den liberalerna medverkat till. Man förstår, att om arbetarna stode likgiltiga inför dessa och de nu föreslagna industritullarna, växer tullvännernas aptit i hög grad.

Den senaste [bokstäver saknas]ns händelser ledas av de makthavande hän mot Europas undergång, om man ej följer de riktlinjer, som angivas av den internationella arbetarrörelsen för ett nytt sammanförande av trådarna. Det gäller därför för oss, som omfatta socialismen, att gå fram mot målet under fast sammanhållning och trogen uppslutning kring socialdemokratin.

Tal. polemiserade i slutet av sitt anförande mot ett par uttalanden i söndagens n:r av Sydsv. Dagbladet i en artikel av professor Cl. Lindskog, vilken hävdade att de löften, som givits beträffande socialismens "lyckosamhälle", icke blivit uppfyllda. Däremot har man nu, enligt professor L., när man kommit det stora målet nära, på ledande socialistiskt håll blivit nödgad betona att socialismen väsentligen ej är en fråga om fördelning, utan om produktionsformen. Detta skulle ha väckt misstämning bland arbetarmassorna.

Häremot anförde Branting att dylika löften aldrig givits, emedan vi alltid varit klara med att utvecklingen icke med ett språng kan föra oss in i socialismen, lika litet som vi i ett socialistiskt samhälle skulle kunna tänka oss någon byråkratisk ledning av produktionen från toppen. Det problem, som i skilda delar av världen sysselsätter många för en förnuftig produktionsordning intresserade, den industriella demokratin, visar f.ö. att det råder ett klart medvetande om att låta massorna så småningom tränga in i och bli delaktiga av produktionens ledning och ansvar härför. Prof. Lindskogs invändning kan sålunda endast betecknas som ett försök att slå in

öppna dörrar. Vi vända oss just emot systemet produktionens ledning från toppen, som råder i Sovjet-Ryssland.

Den kapitalistiska produktionsordningen bjuder på en uppdelning av värden mellan truster och andra dyl. företeelser, medan socialismen hävdar nödvändigheten av att också de i produktionen intresserade arbetarna ha medbestämmanderätt. De som tro, att den kapitalistiska ordningen är utvecklingens slutpunkt, må sluta upp kring denna uppfattning, men arbetarmassorna, som känna och veta att en sådan ordning är ohållbar, samlas i allt större skaror kring socialismen, väl vetande att man icke träder in i det nya samhället från i går till i dag.

Branting slutade sitt en och en halv timme långa föredrag, vilket hela tiden åhörts med den största uppmärksamhet, med att utbringa ett leve för den socialistiska lösningen av de stora problemen, för den svenska socialdemokratins segerrika framgång. Kraftiga hurrarop ljödo till svar härpå.

Långvarigt bifall följde på Hj. Brantings föredrag, och här och var bland åhörarna utbringades leve- och hurrarop för den populära partiordförande.

Olof Andersson, kommunordföranden, utbringade nu ett med fyrfaldigt hurrarop besvarat leve för Branting som en honnör för hans jättearbete för såväl den svenska som den internationella arbetarklassen.

3. Majtalet, sammanfattande referat

- Källa: Social-Demokraten 1921-05-02, s. 6-7, Branting inför jättepublik i Malmö. Sysslar företrädesvis med det internationella läget.

MALMÖ söndag. (T. T.)

Förstamajdemonstrationen härstädes försiggick under strålande sommarväder. Demonstrationståget, som kl. 2 avgick från Gustaf Adolfs torg till Folkets Park, räknade enligt polisens uppskattning omkring 7,500 personer. Ett trettiotal fanor och standar medfördes i tåget och 17 musikkårer medverkade.

I Folkets park hölls demonstrationstalet av *Hjalmar Branting*, som till en början framhöll, att det vore naturligt, att man för närvarande icke kunde enbart peka på en ytterligare framgång för arbetarrörelsen i hela världen. Men den som varit med av gammalt vet att denna rörelse gått i perioder av framgång och regress.

Tal. övergick därpå till en utförlig framställning av den politiska och sociala ställningen i Tyskland, Frankrike, England och Ryssland. Vad Ryssland beträffar framhöll tal. att den nuvarande sovjetregimen syntes arbeta fullständigt efter den gamla tsarismens metoder. Revolutionen där hade blivit en böndernas erövring av

jorden samt införandet av fullständig militärdiktatur, som med våld undertryckte alla, som vågade tänka annorlunda än det för tillfället härskande partiet. Därpå uppdrogs en jämförelse mellan våra dagars ryska revolution och den franska revolutionen 1789 och visades, att dessa båda förlupit ungefär på samma sätt, med ungefär samma resultat. Det sätt varpå sovjetregeringen gick till väga med de mindre folken i Georgien och Armenien vore upprörande, och man kunde vara förvissad om, att då sovjet blir färdig med södern skulle den på samma sätt vända sig mot de små randstaterna vid Östersjön. I Tyskland hade den revolution, som sopade bort den Hohenzollerska dynastin och som lovade att medföra en socialistiskt styrd stat utmynnat i att för närvarande det socialistiska partiet icke längre var det, som stode för ledningen utan denna hade övertagits av borgerliga partier. Detta hade sin orsak däri, framhöll talaren, att enighet inom de två socialistiska partierna icke hade kunnat uppnås, och att en mängd väljare, som eljes bort vara bland de socialistiska partierna, övergått till den borgerliga sidan.

I Frankrike hade kriget medfört, att ett nationalistiskt militärparti och en kapitalistisk klick kommit till makten. I England hade arbetarpartiet icke visat sig starkt nog att kunna genomföra sina önskemål. Det visade sig således ute i Europa, att socialdemokratien icke kunnat bibehålla de positioner den erövrat såsom en följd av kriget. Den enda ljuspunkten vore fackföreningsinternationalen i Amsterdam, vilken visat sig kunna samla såväl Tysklands som Frankrikes och Englands arbetare och vilken, såsom man finge hoppas, skulle visa sig mäktig att i hela världen föra fram socialdemokratins sak till seger och ena alla folk.

Även i vårt land ha ungefär samma företeelser börjat göra sig gällande. Detta har icke minst visat sig genom utgången av de senaste valen och vad i riksdagen förekommit under året. Reaktionen var, yttrade talaren, synbarligen i gång med att söka genomföra ett nytt anfall mot den ställning, arbetarpartiet så nyligen lyckats tillkämpa sig. Talaren övergick därpå till en kritik av vad i sådant syfte framkommit i riksdagen såsom återinförande av skattestreck, ändringar i åttatimmarslagen, strejklagsmotionerna, förslag om införande av ökade tullar samt det nya glidtullsystemet.

Det gällde för Sverges arbetare att vid höstens val se till att de i riksdagen bli så representerade, att det icke vore möjligt att fråntaga dem, vad de en gång vunnit. Som enda medlet härtill vore att enigt sluta upp kring arbetarpartiet.

Talet, som avslöts med ett leve för den andra internationalen och det svenska arbetarpartiet, mottogs med stormande applåder, varpå ett fyrfaldigt leve höjdes för Hjalmar Branting.

Till sist antogs enhälligt av de närvarande, vilka uppskattades till 25,000 personer, den förut kända partiresolutionen.